

Елла Циганкова

Сходознавча колекція Агатангела Кримського у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Базою для розвитку сходознавчих студій у Всеукраїнській Академії наук послужила приватна бібліотека Агатангела Кримського, що складалася з близько 20 тис. томів. Кабінет арабо-іранської філології ВУАН став підґрунтям для підготовки всіх сходознавчих видань Академії. З 1934 р. власна колекція Кримського знаходиться у Всенародній бібліотеці України (нині — НБУВ). Сьогодні вона стає дедалі потрібнішою. Наявність посольств, консульств країн Сходу, академічного Інституту сходознавства НАН України тощо створює певне читацьке коло, яке потребує інтенсивного обслуговування.

Агатангел Юхимович Кримський неодноразово повторював, що територія України підпала під значний східний вплив. Перебування тут у різні часи гунів, печенігів, половців, татар, турків-османів, кримчаків та нагаїв суттєво позначилося на мові, фольклорі, культурі населення.

Учений мав задум створити в Києві великий сходознавчий центр. Розроблена ним концепція розвитку сходознавства відбилася у пояснювальній записці про організацію Історично-філологічного відділу ВУАН. Передбачалося, що в Академії наук проводитимуться дослідження з питань загального мовознавства (індоевропейська група мов), вивчатимуться сучасні й стародавні східні мови, візантинознавство, іраністика, тюркологія і арабістика, без яких «всестороння неоднобічна історія українства неможлива; без них будуть неминучі зіяючі лакуни в самому-таки українознавстві»¹.

Життя внесло свої корективи у виконання широких академічних програм. Довелося задовольнитися створенням однієї історично-філологічної кафедри, де й почалися студії в різних напрямках сходознавства. Базою для їх розвитку стала приватна бібліотека Кримського, привезена ним з Москви (близько 20 тис. томів). Так

виник Кабінет арабо-іранської філології і тюркології. Книжки було розміщено на верхньому поверсі академічного будинку². Фундатор Кабінету подбав про створення тут екзотичної атмосфери, яку навіювали великі шафи з книжками, горіхова конторка, саф'янове крісло, оббита шовком канапка, шестикутний турецький столик, підставка під Коран (усе з перламутровою інкрустацією), калямдам — середньоазійський чорнильний пристрій, портрети арабів і вуличні пейзажі східних міст.

Кабінет арабо-іранської філології, заснований згідно зі статутом УАН 10. XII. 1918 р. в складі Історично-філологічного відділу, мав проводити дослідження в галузі мови, літератури, культури, історії близькосхідних народів у трьох напрямках: арабістика, іраністика, тюркологія. В кожному напрямі складалася своя група позаштатних працівників, які мешкали головним чином поза межами Києва; скрутне матеріальне становище Академії не дозволяло мати штатні посади сходознавців. Лише в 1924 р. вдалося ввести єдину штатну посаду, яку зайняв Т. Г. Кезма. Пізніше був прийнятий бібліотекар.

Кабінет став базою для підготовки всіх сходознавчих видань Української Академії 20-х — першої половини 30-х років. А їх було чимало. Особисто Кримський почав закладати підвалини головних напрямів сходознавства. За власним свідченням, уже з перших днів існування УАН він готував «Історію Ірану та його культури з найдавніших часів», де передбачав досліджувати вплив Ірану на Туреччину, Кавказ, Крим та Україну³. В 1923 р. в третьому випуску «Збірника Історично-філологічного відділу» побачила світ перша україномовна сходознавча праця А. Ю. Кримського «Історія Персії та її письменства», через рік з'явилися «Історія Туреччини»⁴, «Хафіз та його пісні» тощо. Як і в інших роботах славетного орієнтолога, в них яскраво виявляється характерна особливість його творчого методу, яку Г. Ю. Крачковський називав

¹ Циганкова Елла Григорівна, к. і. н., с. н. с. Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України.

«бібліографічним талантом» і підкреслював: «Для історії української науки роботи А. Кримського складають безсумнівно епоху в смислі вироблення наукової термінології і мови: він перший українець, який мав можливість підійти впритул до східних джерел і став викладати матеріал рідною мовою; небезкорисні виявляться його праці для нас, оскільки аналогічних спільних оглядів у Росії майже немає»⁵.

Позаштатними співробітниками Кабінету були В. О. Пахоменко, О. І. Покровський, О. Боголюбський та ін., але найпершим був Т. Г. Кезма.

Тауфік Гаврилович Кезма (1882—1958) народився в Дамаску в арабській родині. Закінчив там православну вчительську семінарію, поступив до Київської духовної академії. З 1912 р. викладав арабську (а іноді й турецьку) мову в київських вузах. У 1918 р. видав коротку турецьку хрестоматію зі словником⁶. З початку 20-х років систематично працював для історично-філологічної кафедри й багато перекладав, зокрема, для ювілейного збірника на честь Д. І. Багалія зробив переклад рукопису «Відомості про хрещення Русі у Абу-Шорджи Рудраверського». Протягом багатьох років займався перекладом унікального рукопису з фондів Кабінету — Записок Павла Алеппського про подорож антиохійського патріарха Макарія.

А. Кримський писав, що Т. Г. Кезма виконує роботу, яку, окрім нього, на всій Україні виключно він один може виконати, як єдиний знавець арабської мови в повнім її обсягу й арабського письменства і культури⁷. Наприкінці 20-х років Кезма видав підручник «Элементарные основы арабского языка в популярном изложении», що отримав позитивну оцінку Г. Ю. Крачковського, Н. В. Ошманова і самого А. Ю. Кримського. На жаль, більшість праць Т. Кезми лишилася в рукописах.

Постійним співробітником Кабінету був П. Н. Лозієв — учень Кримського по Лазаревському інституту, який прибув до Києва разом із ним, допомагав у багатьох організаційних справах, зокрема, в перевезенні з Москви орієнталістичної бібліотеки.

Павло Нечипорович Лозієв (1894—1981) народився в Києві, закінчив юридичний факультет Московського університету і водночас Лазаревський інститут східних мов. Займався головним чином історією Персії й перською мовою і літературою. З 1917 р. з'являються його перші публікації — переклади перської лірики, пізніше він зосереджується на вивченні творчості Омара Хайама і публікує кілька розвідок, перекладів, а також статей з різних україно-сходознавчих проблем. Крім Академії, він ак-

тивно працював у Київській філії ВУНАС*, викладав там перську, турецьку мови, керував семінаром живої перської мови та історії ісламу.

У Києві тривалий час не було фахівця тюрколога, аж до прибуття Тимофія Івановича Груніна (1898—1970). Т. І. Грунін приїхав до Києва після закінчення у 1927 р. близькосхідного факультету Московського інституту сходознавства, маючи рекомендаційного листа від Гордлевського особисто до Агатангела Юхимовича. Той привітно зустрів молодого тюрколога і після прискіпливого екзамену дозволив працювати у Кабінеті арабо-іранської філології. Грунін розгорнув жваву викладацьку роботу на курсах Київської філії ВУНАС і вже у 1930 р. видав посібник «Турецька мова. Елементарна граматики і новий алфавет» (К., 1930). Темою його наукової розробки стало опрацювання архіву вірменської общини м. Кам'янця-Подільського, який містив близько 300 документів, складених половецькою мовою, але записаних вірменським письмом.

Тим часом в Академії сталися суттєві зміни. У травні 1928 р. Кримського усунено з адміністративних посад з політичних міркувань. Протягом 1929 р. хвиля арештів, пов'язаних з процесом СВУ, які проходили водночас з підконтрольними владі академічними виборами, докорінно змінила внутрішній клімат наукової установи.

Багатьох засуджено і заслано, а їхні місця зайняли партійні ставленики. Решту співробітників залякано чистками й реорганізаціями.

Секретарем Історично-філологічного відділу став тільки-но обраний академік М. І. Яворський, який ще під час перебування на високій посаді в Наркомосі займався адміністративними перебудовами в Академії. Він одразу переробив структуру Відділу. За його проектом, за Кримським лишалася кафедра філології замість давньої історично-філологічної, а при ній разом з комісіями для складання словника живої української мови й іншими комісіями з української філології засновувалася Тюркологічна комісія, лишався Кабінет арабо-іранської філології, а також Комісія для вивчення Близького Сходу, створена замість давньої Візантологічної. Відділ одержав завдання — перевести дослідження на базу історичного матеріалізму⁸. Отже, Тюркологічну комісію, як окрему структурну одиницю, було затверджено постановою Президії ВУАН разом з іншими новими академічними установами 1-го грудня 1929 р.⁹

Як відомо, Яворський невдовзі був репре-

* Всеукраїнська наукова асоціація сходознавства.

сований, а ВУАН чекала нова реорганізація — злиття Історично-філологічного відділу з Соціально-економічним. Майже водночас проходила ліквідація найстарішої і пріоритетної до того часу Комісії живої української мови, а також Інституту української наукової мови, який працював з 1921 р. під головуванням Кримського і займався розробкою наукової термінології.

Їхні функції передавалися новоствореному Інституту мовознавства, куди славетному академіку шлях був закритий. Він став завідувати Кафедрою східного письменства та культури з Кабінетом арабо-іранської філології й Тюркологічною комісією. Позаштатним співробітником на кафедрі був Б. І. Зданевич, який досліджував історію освіти в арабів.

Після структурної перебудови почалася чистка колективу. Звільнено «за відсутністю наукової кваліфікації» Кезму, заслано Лозієва та ін. Сумним наслідком реформаторської діяльності та чисток було не тільки звільнення кваліфікованих співробітників, а й руйнація побудованих протягом років академічних установ. Якщо в 1929 р. йшли труси у Кабінеті арабо-іранської філології, під час яких загинуло багато записів, словникових карток, то через рік на підставі рішення президії відділу від 29 січня 1930 р. Кафедра східного письменства і культури змушена була передати свою орієнталістичну колекцію в загальну бібліотеку Соціально-економічного відділу¹⁰.

Ця подія відбивала тенденцію того часу: НКО проводив цілеспрямовану політику концентрації універсальних книжкових фондів та старих зібрань і колекцій. На практиці зведені до загалу величезні книжкові масиви, для своєчасної обробки яких не було ні часу, ні достатніх кваліфікованих кадрів, приходили у безлад, тим більше, коли йшлося про специфічне орієнталістичне зібрання. Лозієв після ознайомлення з його станом доповідав на одному з засідань Близькосхідної комісії: ірансько-арабська бібліотека, передана до загальної бібліотеки відділу II, лежить мертвим вантажем і не опрацьована для наукового вжитку. Неможливо з'ясувати, чи виписані газети, книжки з обліку зникли у фондах відділу, зв'язки зі східним видавництвом зведені нанівець¹¹.

За рік перед тим Кримський передав до Всенародної бібліотеки України (ВБУ) на збереження свою власну колекцію — книжки Кабінету арабо-іранської філології. Під його наглядом було проведено інвентаризацію фонду. На жаль, збереглися лише дві інвертарні книги — № 2 і 3, в яких зафіксовано від 1726 до 10078 од. Книгу № 2 закінчено в жовтні

1929 р., а № 3 — у липні 1929 р. Вона закінчується записом «Далі див. інвентарну книгу № 4». Скільки взагалі було книжок і яким номером закінчується остання — зараз визначити неможливо. Але можна твердити, що в них зафіксовані видання від стародруків до сучасних видань, тобто до 1929 р. включно¹².

З ліквідацією в 1934 р. Кафедри східного письменства і культури перестав існувати і Кабінет арабо-іранської філології, а власна колекція Кримського опинилася у ВБУ і зберігалася у складі відділу літератури мовами народів СРСР і Сходу. Кримський дав згоду на передачу її до бібліотеки в обмін на обіцянку Президії зберегти цілісність колекції, сподіваючись, що, свого часу, вона перейде у власність Академії. Деякий час так і було, до колекції навіть додавалися нові книжки. У 1935 р. всім академікам надано було право виписувати власним коштом книжки з-за кордону. Отримав таке право й Кримський. Щоб поповнювати орієнталістичну колекцію, він мусив продавати деякі свої книги. Двічі на тиждень приходив до ВБУ і ретельно стежив за новими надходженнями¹³.

Забігаючи наперед, необхідно визнати, що відносна стабільність не була надто довгою. Після 1935 р. з метою посилення ідеологічного контролю бібліотеки країни переорієнтовано на масову роботу¹⁴. Їм надано функцію «керування читанням», а це потребувало фронтальної систематизації каталогів. Отож З. М. Ільницька, котра очолювала тоді бібліотеку, видала наказ від 25. IX. 1935 р. знищити орієнталістичну книгозбірню, в тому числі й власну колекцію Кримського, як цілісність і розпорошити її у систематичному каталозі.

Зрозуміло, спеціальна фахова бібліотека була не потрібна масовому читачеві. Обурений власник змушений був звернутися до президента О. О. Богомольця з проханням про захист. «Зібрана моєю працею книгозбірня, — заявляв він, — не тільки сама по собі має величезну вартість, але й що її вартість збільшується сама — іменно її суцільністю, підбраністю та нерозпорошеністю»¹⁵.

Тоді колекцію було врятовано, але попередю була війна і окупація міста. Від тих років до нас дійшла «Копія каталогу бібліотеки проф. А. Є. Кримського. Розділи 1, 4, 5». Розділ I Abteilung der Orientalischen Literatur містить німецькі, французькі, англійські монографії та журнали, загалом 289 назв, за хронологією видання від XIX ст. до 1940 р. Записи зроблено мовою оригіналу; серед них є й праці самого Кримського, головним чином московського періоду, і всі вони, як і інші російсько- або україномовні видання, подані в перекладі німецькою.

Те ж саме і з книжками IV розділу — Abteilung der Ukrainischen Literatur (386 назв). Щодо розділу V, Handschrifte, то в ньому зафіксовано 34 назви рукописних праць Кримського, Бартельса, бібліографія статей про Схід тощо. Всі назви наведено у перекладі німецькою. Це дає підставу вважати, що ми маємо списки видань, призначених до вивезення до Німеччини. Відомо, що в підготовці таких списків брав участь М. В. Геппенер, якому Бібліотека завдячує тим, що все, що вивозилося, було збережене і повернене у фонди до останнього папірця¹⁶. До речі, на деяких книжках і досі збереглися написи німецькою мовою.

Не слід забувати, що сам Кримський зазнав репресій на початку війни і його ім'я майже 20 років було поза законом, а архіви й книжки, які знаходилися у нього вдома і в Звенигородці, частково були втрачені, знищені, розікрадені. За спогадами свідків, з квартири вченого на Малій Підвальній у липні 1941 р. архіви й книжки просто викидалися і кудись відвозилися вантажівкою.

З листів ученого до Г. Ю. Крачковського ми знаємо, що Агатангел Юхимович мав бібліотеку дублетів, частина якої зберігалася у Звенигородці, а частина — у київській квартирі. Книжки зі Звенигородки пізніше придбав Інститут мовознавства, і там вони перебувають і зараз. Цю частину вивчав свого часу В. М. Бейліс і розповідав про неї А. П. Ковалівському. Вціліла частина з київської квартири потрапила до фондів НБУВ. Але основні фонди Кабінету арабсько-іранської філології та тюркології покривалися пилом у підвалах будинку на Володимирській вулиці.

Про стан колекції в перші післявоєнні роки розповідав проф. В. М. Бейліс: «Пам'ятаю, як у 1919 році я, після довгих (нрб.) дістав дозвіл працювати у т. зв. «Кабінеті історії Сходу» Державної публічної бібліотеки УРСР. Тут зосереджені фонди Кабінету арабсько-іранської філології: як мені сказали, більша частина книг подарована бібліотеці Агафангелом Юхимовичем Кримським. Мені вдалося побувати тут декілька разів і побачити чимало рідкісних речей. Як пригадую, тут був і Рашід ад-дін у перекладі Катрмера, розкішно виданий, і старовинна 4-томна «Історія гунів» Дегіня, «Історія монголів» Д. Оссона і Ловорса, різноманітні словники, посібники з мов, головним чином з монголознавства і тюркології, багато книг турецькою і, мабуть, татарською мовами (казпильні видання). Були тут книги і перською мовою, якої я тоді не знав зовсім, та і тепер знаю мало, але арабською мовою я не знайшов нічого. Я хотів продовжити відвідування цього Кабі-

нету, головним чином для читання сходознавчої літератури європейськими мовами, але доступ туди скоро був зовсім припинений. Як повідомив мене старший бібліограф, зараз туди немає фізичного доступу. Кабінет завалений «штосами», тобто величезними пакунками книг»¹⁷.

У наступних листах до Ковалівського Бейліс часто згадує про колекцію Кримського — і ту її частину, що зберігається в Інституті мовознавства, і ту, що перебуває у фондах НБУВ (тоді — ЦНБ). Він докладав багато зусиль для її відновлення в цілісному вигляді. У цьому його частково підтримували професори А. О. Білецький та І. К. Білодід. «Вертаюсь знов до питання про відновлення бібліотеки А. Є. Кримського, — продовжує турбуватись В. Бейліс. — Я не знаю, чи приведе це до бажаних наслідків, але думаю, що було б непогано групі вчених порушити це питання перед президією АН УРСР і одночасно використати пресу. Готується ж зараз видання «Вибраних творів», але ж туди, мабуть, увійдуть оповідання і вірші. А сама ідея створення Кабінету сходознавства викликала загальну підтримку: почнуться утруднення тоді, коли повстане питання про приміщення і штат»¹⁸.

Минав час, а справа не зрушувала з місця. У січні 1959 р. Бейліс знов скаржиться Ковалівському: «... до сходознавчих фондів у Києві добратися нелегко. Те, що є в Києві, не показується в каталогах; особливо це стосується східних видань, а їх у колекції А. Ю. Кримського, які становлять основу фондів сходознавчої літератури в Києві, чимало»¹⁹.

Нарешті, в 1960 р. колекцію Кримського в бібліотеці було розібрано. І тут виявилось, що чимало східних видань, які не мали титульних аркушів європейськими мовами, не могли бути оброблені силами бібліотекарів, — і тому для транскрибування та перекладу назв знов-таки запрошено Бейліса. Досконало ознайомившись з фондами в процесі роботи, він дійшов висновку, що є реальна можливість створити в складі бібліотеки відділ або кабінет Сходу і звернутися до директора. «Якщо об'єднати все, що є там у них, — запевняв він, — вийде не набагато, наприклад, бідніше, ніж у кабінеті Сходу Публічної історичної бібліотеки у Москві: а там працюють дуже часто московські сходознавці»²⁰.

Йому вдалося дізнатися, що відповідав тоді за розвиток сходознавства директор Інституту археології С. М. Бібіков. Молодий і енергійний арабіст В. М. Бейліс розробив доповідну записку «Про створення Кабінету сходознавства в системі АН УРСР» і передав її Бібікову. Ідею підтримали П. Тичина і М. Рильський. Нарешті, в лютому 1961 р. Президія АН прийняла рішення про створення Кабінету Сходу при Державній

публічній бібліотеці АН УРСР, навіть знайшлася і ставка для Бейліса. За його свідченням, «Бібліотека вже звезла рештки книг, що належали А. Є. Кримському. Їх працівник був у Звенигородці і придбав близько п'ятисот книг, я їх дивився: це головним чином видання перських авторів, але є дещо і з арабістики»²¹. Але кінець кінцем справа так і лишилася на папері. Формально причиною стала відсутність київської прописки у кандидата.

У 1962 р. бібліотека Агатангела Юхимовича і надалі зберігалася у підвалі, й бачити її можливо було лише з дозволу директора, а справа кабінету заглухла. «До речі, — писав Бейліс Ковалівському, — за два роки в ДПБ не спромоглися навіть закінчити каталогізацію (бібліотеки А. Ю. Кримського. — *Е. Ц.*), хоч там вже все до цього було готове, і всі назви східною мовою були перекладені»²².

Як відомо, в травні 1964 р. у бібліотеці була велика пожежа, але колекція, на щастя, не постраждала. Зберігся частково й архів великого сходознавця, який викликав і викликає зацікавлення в Москві, Петербурзі, в багатьох країнах.

До переїзду Бібліотеки в нове приміщення колекція зберігалася у підвалах будинку на вул. Володимирській. Для користування каталогами потрібний був дозвіл дирекції; книжки видавалися на загальних підставах.

Відомості про стан колекції на початку 70-х років зафіксовано у розвідці Є. О. Колесник²³. Авторка визначає, що вона налічує близько 13 тис. книг та журналів понад 80 мовами; в їх числі більше тисячі томів рідкісних видань XVI—XIX ст.

Тут чимало творів східних письменників у перекладах на європейські мови, а також європейські твори про Схід, його історію, природознавство, філософію, історію релігії, зокрема мусульманства, з географії, етнографії, антропології, археології, літератури, мистецтва.

Східномовні видання — здебільшого джерела з історії, географії, права, філософії, релігії, пам'ятки писемності і народної поезії. Представлені арабістика, іраністика, тюркологія, візантинознавство, семітологія, індологія та китаїстика, а також славістика, зокрема майже всі твори А. Ю. Кримського російською та українською мовами.

Є унікальні примірники, на полях яких збереглися власноручні помітки олівцем самого Кримського, а є екземпляри з автографами славетних учених — С. Ф. Ольденбурга, Б. В. Міллера, В. Ф. Мінорського та ін.

Ситуація з колекцією А. Кримського не змінилася й зараз. Каталог, до якого дістатися

можливо лише після узгодження з керівництвом, міститься у десяти ящиках. Картки розміщені за алфавітом, кирилицею і латиницею окремо. Праці східними мовами описані за редакційним перекладом, який фактично є анотацією. Доступ до книжок на загальних підставах після подання відповідної вимоги. Головне ж те, що колекція є, що вона існує, хоча, на жаль, мало доступна й мало відома.

Вона стає дедалі потрібнішою, як і пророкував її творець. Вирішення політичних, економічних, культурних завдань, що постають перед незалежною державою, наявність посольств, консульств країн Сходу, академічного Інституту сходознавства, спеціальних шкіл, лінгвістичних вузів, культурних товариств тощо — все це створює певне читацьке коло.

Скарбниця існує, і скарби збережені. Настав час зробити все, щоб вони були доступні бажаним.

¹ Пояснювальна записка Д. І. Багалія, А. Ю. Кримського, Г. Г. Павлуцького, Є. К. Тимченка до Комісії для вироблення законопроекту про організацію Історично-філологічного відділу УАН // Збірник праць Комісії для вироблення законопроекту про заснування Української Академії наук у Києві. — К., 1918. — С. I—XV.

² Нині корпус університету по б. Шевченка.

³ Перший піврік існування Української Академії наук у Києві та начерк її праці до кінця 1919 року. — К., 1919. — 176 с.

⁴ Перевидана в 1996 р. Інститутом сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України. В додатку вміщено «Вступ до «Історії Туреччини» — цінний бібліографічний екскурс.

⁵ Восток. — 1924. — Кн. 4. — С. 188—189.

⁶ Сборник турецких рассказов и пословиц со специальным к ним словарём: Пособие для чтения студентам Киевского Ближне-Восточного института / Сост. В. С. Щербина и Т. Г. Кезма. — К., 1918.

⁷ Інститут рукопису НБУВ, ф. X, спр. 1758.

⁸ Яворський М. І. Історично-філологічний відділ Всеукраїнської Академії наук // ІР НБУВ, ф. X, спр. 2811, арк. 1.

⁹ Центральний державний архів вищих органів влади, ф. 166, оп. 9, спр. 358, арк. 125.

¹⁰ План діяльності кафедри східного письменства та культури на 1932 р. // ІР НБУВ, ф. 1, спр. 26616, арк. 1—1 зв.

¹¹ Протокол № 34 від 6. IX. 1932 р. засідання Комісії Близького Сходу // Там само, ф. X, спр. 21836, арк. 1.

¹² Бібліотека Кабінету арабо-іранської та тюркської філології. Інвентарна книга № 2 (№ 1726—5702), № 3 (№ 5703—10078) // Там само.

¹³ Грунін Т. І. Агатангел Кримський / До 100-річчя з дня народження // Архіви України. — 1971. — № 1. — С. 16—26.

¹⁴ Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України. 1918—1941. — К.: НБУВ, 1998. — С. 163.

¹⁵ Заява Кримського до неодмінного секретаря АН УСРР про орієнталістичну бібліотеку у складі ВБУ // ІР НБУВ, ф. 1, спр. 26648, арк. 1 зв.

¹⁶ Копія каталогу бібліотеки проф. А. Ю. Кримського. Розділи 1, 4, 5 // ІР НБУВ.

¹⁷ В. М. Бейліс — А. П. Ковалівському. 13.1.1957 // Центральний державний музей-архів літератури і мистецтва, ф. 149, оп. 1, спр. 88, арк. 6—7.

¹⁸ Так само, арк. 7.

¹⁹ Там само, арк. 47.

²⁰ В. М. Бейліс — А. П. Ковалівському. 3. IX. 1960 // Там само, арк. 81—82 зв.

²¹ В. М. Бейліс — А. П. Ковалівському. 15. IV. 1961 // Там само, арк. 108.

²² В. М. Бейліс — А. П. Ковалівському. 20. II. 1962 // Там само, спр. 89, арк. 47 зв.

²³ Колесник Є. О. Сходознавча колекція ім. А. Ю. Кримського // Укр. іст. журн. — 1971. — № 8. — С. 150—152.

ФАКТИ НАУКОВОГО ЖИТТЯ. ХРОНІКА ПОДІЙ

ФОТОВИСТАВКА «ІНДІЯ – КРАЇНА МУДРОСТІ І НАДІЇ»

4 липня ц. р. у конференц-холі НБУВ було відкрито фотовиставку «Індія – країна мудрості і надії», присвячену 54-й річниці незалежності Республіки Індія, яку народ цієї держави відзначив 15 серпня. Саме до цього дня і тривала виставка, в експозиції якої представлено понад 100 фоторобіт, переданих для виставки урядом Індії та російським фотохудожником В. М. Ізрацзовим.

На відкриття прибули в. о. Надзвичайного і Повноважного посла Республіки Індія в Україні, секретар цього Посольства Арія Сандіп, його працівники, представники дипломатичного корпусу іноземних посольств у нашій країні, багатьох українських державних та громадських установ і організацій, кияни. Вступне слово на відкритті виставки виголосив заступник Генерального директора НБУВ, к. і. н. А. Г. Бровкін. Він повідомив, що ця акція організована Посольством Індії в Україні, Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського та Дитячим фондом України. Привітавши індійських гостей з 54-річчям незалежності їхньої країни й побажавши цій дружній нам державі подальшого невпинного поступу й розквіту, А. Г. Бровкін розповів зокрема про давні, безперевні зв'язки НБУВ, ще з 1958 р., з бібліотеками, Академією наук, іншими інформаційними центрами Індії і що велике духовне й культурне багатство цієї країни вагомо відбито у фондах НБУВ. Ішлося й про подальші плани співробітництва.

В. о. Надзвичайного і Повноважного посла Республіки Індія в Україні Арія Сандіп подякував українським організаторам виставки, всім присутнім і майбутнім відвідувачам за увагу до неї. Далі він розповів про складний і тривалий шлях боротьби індійського народу за незалежність своєї батьківщини, про розбудову вже вільної держави та здобуті успіхи, зокрема в розвитку культури, про зміцнення дружби, всебічних зв'язків з Україною. Він радо запросив присутніх оглянути виставку.

Голова правління Дитячого фонду України В. В. Усенко згадала кінець 50-х – початок 60-х років, коли кіноекрани тодішнього Радянського Союзу заповнили знаменитий фільм Раджа Капура «Волоцюга» («Бродяга»). Для тогочасних молодих (та й не тільки)

«радянських» людей, які жили за «залізною завісою», то були чи не перші візуальні (бодай на екрані) сприйняття екзотичної Індії. Згодом почастишали повідомлення про неї в пресі, поширилося трохи кумедне за звучанням гасло «Гінді – русі бхай-бхай!», себто індійці та росіяни – брати. Та й тепер далеко не кожен українець спроможний побачити Індію «живими» очима – тому подібні виставки й інші культурницькі заходи, які організовує Посольство Індії в Україні (зокрема, спільно з НБУВ), сприяють взаємному ознайомленню та зміцненню дружби. В. В. Усенко побажала індійському народові нових успіхів у розбудові незалежної держави.

Лунає музика. Українські дівчата з київського «Басант-клубу» в індійському національному вбранні виконують пенджабський народний танець «Гідда» – і так майстерно, як справжні індійки.

Присутні оглядають виставку. В фотосюжетах – барвистих, здебільшого динамічних – охоплені, сказати б, типові реалії сьогоденного життя індійського народу – і промисловість, і сільське господарство, наука, культура, побут, духовність

Ось фотосюжети «Жінки Східної Індії», «Святкування Дня народження Бога Ганема», «Повернення додому з урожаєм». А незабаром з'явилися і перші записи в «Книзі відгуків»: «Вдячний за можливість відчутти свіжий подих цієї дивної і таємничої країни. Вражений мистецтвом фотомитця і художника, який зумів знайти свій погляд на природу Індії. Спасибі і щастя Вам, організатори виставки. Успіхів народу Індії! О. Є. Лисенко з Борисполя».

Подібних захопливих записів згодом з'явилося досить багато.

14 серпня, напередодні Дня незалежності Індії, виставку відвідав Надзвичайний і Повноважний посол цієї країни в нашій державі Відья Бушан Соні. Тут він провів прес-конференцію, відповівши на численні запитання журналістів, які головним чином стосувалися взаємовідносин Індії та України і їх подальшого розвитку.

Вл. інф. «БВ».